

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Археологія» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

бакалавра

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напрямку) історія та археологія

спеціалізації історія та археологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: на основі новітніх досліджень ознайомити студентів з історією людства та закономірностями його розвитку на підставі речових (археологічних) джерел. Значне місце у процесі вивчення цієї дисципліни посідають археологічні пам'ятки України, на терені якої відбувалися великі історичні події у дописемний період

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: ознайомлення студентів з дописемною історією людства взагалі і давньою історією; надання студентам знання теоретичного змісту для проведення польових, лабораторних та камеральних археологічних досліджень; розкрити зміст основних наукових категорій археологічної науки.

1.3. Кількість кредитів - 5

1.4. Загальна кількість годин - 165

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	-й
Семестр	
2-й	-й
Лекції	
62 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
18 год.	год.
Лабораторні заняття	
-	год.
Самостійна робота	
год.	год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення даного курсу студент повинен:

знати: археологічну періодизацію стародавньої історії України; маркерні археологічні культури для кожної археологічної доби; головні теоретичні засади виділення

археологічної культури, головні ознаки. Володіти теоретичною базою з організації та проведення польових досліджень;

вміти: розпізнавати належність окремих пам'яток та речових залишків до конкретної археологічної культури, використовувати знання з археології у процесі викладання історії у школі, позашкільній роботі та у музейній справі.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Тема 1. Археологія як історична наука

Зміст. Історія і археологія. Об'єкт і предмет археології. Територіальні та хронологічні межі археологічного пізнання. Основні наукові категорії (археологічна культура, тип пам'яток, локальний варіант, історико-культурна спільнота, стратиграфія, закритий та відкритий комплекс, денка поверхня). Археологічні джерела (артефакти).

Тема 2. Історія розвитку археології

Зміст. Історія зачаткувань польової археології. Складення археології як науки у Західній Європі. Розвиток археології в Росії та Україні у XVIII – поч.. XX ст. Організація археологічної науки в Україні XX – поч. XXI ст.

Тема 3. Археологічні пам'ятки та загальні завдання їх дослідження

Зміст. Види археологічних пам'яток. Закономірності розміщення археологічних пам'яток. Культурний шар та стерильний прошарок. Охорона археологічних пам'яток (історико-культурної спадщини). Відкриті листи та дозволи на проведення археологічних досліджень.

Тема 4. Методика польових досліджень

Зміст. Розвідки археологічних пам'яток. Розкопки ґрунтових та курганних могильників. Розкопки поселень. Розкопки фортифікаційних споруд. Польова фіксація та документація. Польова лабораторія. Консервація, опис та обробка археологічних матеріалів.

Тема 5. Математичні та природничі наукові методи дослідження в археології

Зміст. Математика та археологія. Комп'ютерні методи моделювання в археології (типологізація, аналіз взаємозв'язків, методи багатомірного аналізу). Новітні методи датування. Методи вивчення складу та технології давніх матеріалів. Використання підсумків дослідження біологічних, зоологічних, ґрунтознавчих, лінгвістичних методів.

Розділ 2. АРХЕОЛОГІЯ КАМ'ЯНОГО ВІКУ ТА ДОБИ ПАЛЕОМЕТАЛІВ

Тема 1. Палеоліт (давньокам'яний вік)

Зміст. Основи хронології та періодизації кам'яного віку. Пам'ятки та характерні ознаки раннього (нижнього), середнього (муст'є) і пізнього (верхнього) палеоліту. Особливості палеолітичних пам'яток України. Палеолітичні пам'ятки на Харківщині.

Тема 2. Мезоліт (середньокам'яний вік)

Зміст. Загальна характеристика доби. Археологічні культури в Лісостеповій Україні. Мезоліт Українського Полісся. Мезоліт Степової України та Криму.

Тема 3. Неоліт (новокам'яний вік)

Зміст. Неолітична революція та її археологічні прояви. Виникнення відтворюючої економіки. Загальна характеристика доби неоліту в Україні. Неолітичні археологічні культури в Україні та на суміжних територіях. Неолітичні могильники України та їх значення для етнокультурних реконструкцій.

Тема 4. Енеоліт (доба міді) як історична доба

Зміст. Загальна характеристика енеоліту. Входження території сучасної України до складу Балкано - Карпатської металургійної провінції. Хронологія енеоліту. Лендельська культура та її вплив на розвиток металургійної справи давнього населення України.

Тема 5. Енеолітичні культури України та суміжних територій

Зміст. Землеробські археологічні культури доби енеоліту трипілля, культури Закарпаття, Волині і Поділля . скотарі степової України (середньостогівська, нижньомихайлівська, репінська культури, пам'ятки новоданілівського типу). Енеоліт Криму. Куро-аральська та майкопська культури Кавказу. Хвалинська культура Урало-Поволжжя.

Тема 6. Доба бронзи: загальна характеристика

Зміст. Поняття доби бронзи. Добування бронзи та гірничо-металургійні центри доби бронзи. Хронологія та періодизація бронзової доби. Етнокультурні процеси у Східній Європі у другій половині III-II тис. до н.е. Індоевропейська проблема.

Тема 7. Археологічні культури доби бронзи в Україні та на суміжних територіях

Зміст. Ямна КІС. Катакомбна КІС. Синташта та Аркам. Культура багатоваликової кераміки. Зрубна КІС. Сабатинівська культура. Культура шнурової кераміки. Білогрудівська культура. Білозерська культура. Мар'янівсько-бондарихінська культура.

Розділ 3. АРХЕОЛОГІЯ РАННЬОГО ЗАЛІЗНОГО ВІКУ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Тема 1. Ранній залізний вік та його загальна характеристика

Зміст. Поняття «залізний вік». Найдавніші свідчення зародження гарної металургії. Хронологія та періодизація залізного віку. Гальштатт. Латен.

Тема 2. Археологічні культури перед скіфського періоду на території України

Зміст. Кіммерійська проблема за писемними та археологічними джерелами. Чорногорівська культура та пам'ятки новочеркаського типу. Чорноліська культура та пам'ятки Жаботинського типу. Історична доля племен бондарихінської культури.

Тема 3. Проблеми скіфо-сарматської археології

Зміст. Проблема походження скіфів та їх культури. Етногеографія Скіфії. Основні археологічні культури Казахстану та Південного Сибіру скіфського періоду. Савромати та сармати за археологічними джерелами. Пізньоскіфське царство у Криму.

Тема 4. Античні міста Північного Причорномор'я

Зміст. Причини та час виникнення давньогрецьких міст на північному узбережжі Чорного моря. Археологічні пам'ятки Борисфену, Ольвії, Пантікапея, Херсонесу та інш. античних міст. Давньогрецько-варварські взаємовідношення.

Тема 5. Давні слов'яни та їх археологічні культури

Зміст. Писемні джерела про походження слов'ян. Вінеди та зарубинецька культура. Анти та пеньківська культура. «Славіни» та їх археологічні пам'ятки. Поляни та осверяни за археологічними джерелами.

Тема 6. Археологія Київської Русі

Зміст. Походження культури Київської Русі. Археологічні пам'ятки Києва, Чернігова, Львова, Новгород. Поховальні пам'ятки часів Київської Русі. Давньоруські археологічні пам'ятки Харківщини.

суміжних територіях													
Разом за розділом 2		18	4										
Розділ 3. Археологія раннього залізного віку та середньовіччя													
Тема 1. Ранній залізний вік та його загальна характеристика		2											
Тема 2. Археологічні культури перед скіфського періоду на території України		4											
Тема 3. Проблеми скіфо-сарматської археології		2	2										
Тема 4. Античні міста Північного Причорномор'я		2											
Тема 5. Давні слов'яни та їх археологічні культури		4	2										
Тема 6. Археологія Київської Русі		4											
Тема 7. Пізні кочівники за археологічними джерелами		4	2										
Тема 8. Археологія козацької доби		2											
Разом за розділом 3		24	6										
Усього годин	165	62	18										

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методологія та теорія археології	2
2	Методика польових археологічних досліджень	2
3	Камеральна та лабораторна обробка археологічних матеріалів	2
4	Палеолітична кам'яна індустрія	2
5	Проблеми археології кам'яного віку України	2
6	Трипільська культура	2
7	Писемні свідчення про скіфів та їх археологічні реалії	2
8	Пізньоримський час та епоха Великого переселення народів у Східній Європі (черняхівська культура)	2
9	Салтівська культура	2
	Разом	18

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Започаткування та розвиток вітчизняної археології з найдавніших часів до початку ХХ ст.	
2	Розвиток археології у Харківському університеті (1805-1918 рр.).	
3	Курган – особливий тип археологічних пам'яток	

4	Поселення як найважливіші археологічні пам'ятки та їх інформативна значимість	
5	Польова документація при проведенні археологічних досліджень	
6	Завдання археологічних розвідок та методика їх проведення	
7	Стратиграфія в археології	
8	Сучасні методи встановлення абсолютної хронології	
9	Експериментальні методи в археології	
10	Розвиток кам'яної індустрії за доби палеоліту	
11	Неолітична революція: її зміст та наслідки	
12	Енеоліт – особлива доба в історії людства	
13	Доба бронзи: поняття, хронологія та періодизація	
14	Ранній залізний вік: поняття, хронологія та періодизація	
15	Проблема походження скіфів та їх культури	
16	Етногеографія Скіфії (історіографія питання)	
17	Проблема походження слов'ян за археологічними джерелами	
18	Черняхівська культура: проблема етносу	
19	Донецьке городище – ранньосередньовічна пам'ятка Харківщини	
20	Хазарський каганат та його археологічні пам'ятки	
21	Пам'ятки козацької доби на Харківщині	
	Разом	

6. Індивідуальні завдання

7. Методи контролю

Три модульні контрольні робота та іспит.

8. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового екзамену або залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом	Екзамен (залікова робота)	Сума
Розділ 1		Розділ 2						
T1	T2	T3	T4					100

T1, T2 ... – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

- Авдусин Д.А. Археология СССР. – М., 1977.
Авдусин Д.А. Полевая археология. – М., 1980.
Археологія України. Курс лекцій / За ред. Л.Л. Залізняка. – К., 2005.
Археологический словарь каменных орудий. – М., 1990.
Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України. – К., 1997
Граков Б.Н. Ранний железный век. – М., 1977.
Давня історія України. Т.1. – К., 1997; Т.2. – К., 1999; Т.3. – К., 2000
Залізник Л.Л. Найдавніше минуле України. – К., 1997.
Залізник Л. Стародавня історія України. – К., 2012.
Мартынов А.И. Археология. -М., 2001.
Мартынов А.И., Шер Я.А. Методы археологического исследования. – М., 1989.
Рындина Н.В., Дегтярева А.Д. Энеолит и бронзовый век. – М., 2002.
Шрамко Б.А. Археология железного века. – Харьков, 1982.

Допоміжна література

- Алексеева О.Е., Саввониди Н.Ф. Иллюстрированный англо-русский и русско-английский историко-археологический словарь. – СПб, 1993.
Археологічний словник-довідник. – К., 1998.
Археологія Української ССР. В 3-х т. К., 1985-1986. – Т.1-3.
Брей У., Трамп Д. Археологический словарь. – М., 1990.
Любичев М.В., Мизгін К.В., Варачова К.Г. Практикум з основ археології. – Харків, 2014.
Мезолит. – М., 1989.
Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Бронзовый и железный века. – М., 1974.
Палеолит. – М., 1984.
Старожитності Русі-України. – К., 1994.
Степи Евразии в эпоху средневековья. – М., 1981.
Степи евразийской части СССР в скифо-сарматское время. – М., 1989.
Міхеєв В.К., Шрамко Б.А. Археологія залізного віку Східної Європи. – Харків, 2000.
Етнічна історія давньої України. – К., 2000.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

- <http://www.vgosau.kiev.ua/>
<http://archeology.kiev.ua/>
<http://www.archeology-ck.ru/>
https://vk.com/archeology.kiev_d/